

פרשת דברים התשפ"ב

1. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק א - ח

(א) אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל-ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין-פארו ובין-תפל ולבן וחרת ודי זקב: (ב) אחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע: (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חודש באחד לחודש דבר משה אל-בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם: (ד) אחרי הפלו את סיחון מלך האמרי אשר יושב בקשבון ואת עוג מלך הבשן אשר-יושב בעשתרת באדרי: (ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמר: (ו) ה' אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רבי-לכם שבת בקר הזה: (ז) פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל-כל-שכניו בערבה בקר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד-הנהר הגדל נהר-פרת: (ח) ראה נתתי לפניכם את-הארץ באו ורשו את-הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם:

2. רבינו מיוחס דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

רב לכם שבת- הרבה נתעכבתם במדבר הזה מעתה פנו וסעו לכם. מלמד שהיה המקו' ממהרן ליכנס לארץ.

3. אלשיך על דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

...שהוא, תדע למה בעבר הירדן שהוא מקום העברת ישראל לארץ הואיל משה באר את התורה הזאת, מפני מה שרצה לאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב מקום שניתנה בו תורה, אשר שם ראוי לאמר רב לכם שבת בהר הזה (ז) פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי כו'. כי עיקר התורה הוא בארץ ישראל. על כן מטעם זה הואיל משה באר את התורה במקום עבר הירדן שמשם עוברים לרשת את הארץ. ובזה יבאו על נכון אומרו לאמר בפרשה זה ובשאריו:

4. העמק דבר דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

רב לכם שבת בהר הזה. הרי ה' קשה לפניו ית' העיכוב שלכם אפילו בהר הנבחר והנעלה, כי ה' חפץ למהר להכניסם לארץ:

5. כתר יונתן דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

יי אלהינו דבר עמנו, ולא אני בפני נפשי [מעצמי], בחורב לאמור רב לכם והנאה לכם עד העת שקבלתם בו תורה ועשיתם בו משכן וכליו והעמדתם שרים עליכם ומבקשים רע לכם להתעכב בהר הזה:

6. רש"י דברים (פרשת דברים) פרק א

(א) ודי זקב - הוכיחן על העגל שעשו בשביל רב זקב שהיה להם, שנאמר (הושע ב') 'וכסף הרביתי לה וזקב עשו לבעל' (עי' ספרי; ברכות ל"ב):

(ו) רבי-לכם שבת בקר הזה - כפשוטו; ויש מדרש אגדה, הרבה לכם גדלה ושכר על ישיבתכם בקר הזה - עשיתם משכן, מנורה, וכלים, קבלתם תורה, מנייתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות:

7. מדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

ה' אלהינו דבר אלינו בח' לאמ' אמר להם לא מעצמי אני אומ' לכם אלא מפי הגבורה אני אומר לכם: ה' אלהינו דבר אלינו רב לכם שבת בהר הזה אמר להם הנאה גדולה לכם בישיבתכם בהר הזה קבלתם עליכם את התורה מנייתם עליכם שבעים זקנים מנייתם עליכם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: הנאה גדולה יש לכם בישיבתכם בהר הזה: ד"א רב לכם שבת בהר הזה אמר להם שכר גדול יש לכם שישבתם בהר הזה עשיתם את המשכן תקנתם את המנורה תקנתם את

השלחן שכר לכם שישבתם בהר הזה: ד"א רב לכם שבת בהר הזה אמר להם רעה גדולה לכם ישיבתכם בהר הזה פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי: הוי קשה היא הבטלה:

8. כלי יקר דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ו

רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם. זו תוכחה ראשונה על שהאנשים שנאו את הארץ ונתישבו בהר זה ישיבה של קבע ולא פנו פניהם אל הארץ מקום מיוחד לקיום המצוות. ורב לכם הוא מלשון רב לכם בני לוי (במדבר טז ז) כלומר המעט הוא המרד והמעל הזה כי רב הוא באמת לכם ענין שבת ישיבה של קבע בהר הזה, פנו הסבו פניכם אל הארץ וסעו לכם אל עצמות מקור שלכם כי משם נוצר חומר של אדם הראשון כדרך שאמר לאברהם לך לך. ולקמן עשה פירוש מבואר על תוכחה זו ואמר ונסע מחורב ונלך את כל המדבר וגו' והיה לו לומר ונפן ונסע מחורב כדרך שאמר פנו וסעו. אלא כך אמר להם עדיין בפחזותכם קיימתון כי אני אמרתי פנו וסעו שכשתלכו מן הר חורב מקום שלמדתם עליו תורה תפנו פניכם אל הארץ מקום שמירת התורה כי לא המדרש עיקר אלא המעשה. ואתם בלכתכם מחורב רוח אחרת היתה עמכם ליסע ממקום מיוחד לתלמוד תורה ואל מקום שמירת המצוות לא פניתם פניכם ובמרדכם אתם עומדים לשנוא את הארץ, לכך אמר ונסע מחורב ונלך את כל המדבר כל אחד מכם ישית אל המדבר פניו ולא אל הארץ שהרי המרגלים אמרו נשובה מצרימה (שם יד ד). אבל אחר מעשה המרגלים שיעד להם עונש גדול חזרו בתשובה שלא בטובתם ושם נאמר ונפן ונסע (דברים ב א): ויש אומרים שהאשימם על שברחו מן הר חורב כתינוק הבורח מבית הספר, ועל זה אמר רב לכם כי הימים אשר ישבתם בהר לא היו בעיניכם כימים אחדים באהבתם אותם אלא כימים רבים של צער וזהו רב לכם שהיה רב והרבה לכם שבת בהר הזה לכם ולא לי. ונראה ליישב בזה מה שאמר באתם עד הר האמורי אשר ה' אלהינו נותן לנו (פסוק כ), מדקאמר לנו היה לו לומר באנו עד הר האמורי, אלא כך אמר אתם באתם עד הר האמורי ולא אני כי אתם הסעתם דעתכם ומחשבותיכם מכל וכל מן הר חורב, אבל אני תמיד מחשבתי משוטטת שמה כאילו עדיין אני שמה כי המעמד הנכבד ההוא לנגד עיני הוא תמיד:

9. תורת משה דברים פרק א פסוק ו

רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי ואל כל שכניו. יש לפרש בדרך מוסר, דלעיל אמרו במדרש (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה) על ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים כתינוק הבורח מבית הספר, ומכח זה עצמו שלא היה חשוב אצלם התורה וערב להם יותר עניני עוה"ז, עי"ז באו לשליחת מרגלים, ונגזר שלא יבואו לארץ, ונקבע אותו הלילה בכיה לדורות, ונחרב הבית והלכו בגולה. והיינו הר האמורי הוא עשו שעושה מעשה אמורי (כב"ר ס"פ צ"ז), וזה שרמז כאן מה שהיה רב לכם שבת בהר הזה שהיה לכם למשא השהיה אצל הר ה', על ידי זה פנו לכם ובואו הר האמורי היינו בגלות.

10. דברים (פרשת דברים) פרק ב פסוק א - טז

(א) ונפן ונסע המדבר ה' ונפן ונסע את הר-שעיר ימים רבים: ס חמישי (ב) ויאמר ה' אלי לאמר: (ג) רב-לכם סב את-ההר הזה פנו לכם צפנה: (ד) ואת-העם צו לאמר אתם עבדים בגבול אחיכם בני-עשו הישבים בשעיר וייראו מפם ונשמרתם מאד: (ה) אל-תתגרו כם פי לא-אתן לכם מארצם עד מדרך פה-רגל כי-ירשה לעשו נתתי את-הר שעיר: (ו) אכל תשברו מאתם בפסח ואכלתם וגם-מים תכרו מאתם בפסח וישתיתם: (ז) פי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתף את-המדבר הגדל הזה וזהו ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא תסרת דבר: (ח) ונעבר מאת אחינו בני-עשו הישבים בשעיר מדרך הערבה מאילת ומעצון גבר ס ונפן ונעבר דרך מדבר מואב: (ט) ויאמר ה' אלי אל-תצר את-מואב ואל-תתגר גם מלחמה פי לא-אתן לך מארצו ירשה פי לבני-לוט נתתי את-עיר ירשה: (י) האמים לפנים ישובו בה עם גדול ורב ויהם פועגקים: (יא) רפאים יחשכו ארצם פועגקים והמאכים

יִקְרָאוּ לָהֶם אֲמִים: (יב) וּבְשֵׁעִיר יִשְׁכּוּ הַחֲרִימִים לְפָנֶיךָ וּבְנֵי עֲשׂוֹ יִירָשׁוּם וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבּוּ מִתְּתֵם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָךְ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן ה' לָהֶם:
(יג) עֲתָה קָמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרְד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרְד: (יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ מִקֶּדֶשׁ בְּרֹנֶעַ עַד אֲשֶׁר־עָבְרָנוּ אֶת־נַחַל זָרְד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֵּם כָּל־הַדֹּר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקְּרֵב הַמַּחְנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לָהֶם: (טו) וְגַם יִדְּהוּ הַיָּתֵה פֶּם לְהַטֵּם מִקְּרֵב הַמַּחְנֶה עַד תָּמָם: (טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְּרֵב הָעָם: ס

11. אמת ליעקב דברים (פרשת דברים) פרק ב פסוק ד

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו.

וכן להלן [פ"ח]: ונעבר מאת אחינו בני עשו וגו', הדגיש כאן ענין האחזה. ואולי שרצה להדגיש כאן שהם יירשו מכח הבטחת אברהם אבינו, שהרי הם נטלו את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמוני, והיינו על ידי בני עשו ובני לוט, ודו".

12. רשב"ם דברים (פרשת דברים) פרק ב פסוק ד

הישיבים בשעיר - לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל, שהרי באלה כת' כאשר עשו לי בני עשו היושיבים בשעיר, אבל אדום לא מכרו כלום וכת' בהם ויט ישראל מעליו. [זה פירוש רבינו. אבל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה, כי בני עשו היושיבים בשעיר הם הם אדום כי לא מצינו להם יישוב כי אם בהר שעיר [ושמם הוזכר] במקומו בכל קריה. ומה שקשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו, אינו עונה כי אם על מה שאמור למעלה אוכל בכסף תשבירני כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחנו מאתם שום דבר כי אם במכר כמו שאמור בעניין אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אבל אכל תכרו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם, וכן עשיתם כמו שצוה הק' כמו שנ' כאשר עשו לי בני עשו, דרך סיבתם את הר שעיר שלח משה אל מלך אדום להניחם לעבר דרך ארצו אל ארץ ישראל, ולדבר הזה לא שמע אליהם שלא רצה שיכנסו כלם יחד בארצו פן ישחיתו את הארץ ולפיכך ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה ולפיכך ויט ישראל מעליו. אבל מכל מקום היו קונים משלהם דרך הליכתם ממה שהיו צריכים. וזהו האמת והישר]:

א. הביאור בסוגריים המרובעים הינו תוספת של המעתיק, וכפי שצוין בהתחלתו. והשוו להוספות אחרות של "הצעיר" בפירושי רשב"ם בראשית מ"ו: כ"ח, מ"ז: ו', דברים א"ב', ב"י: ד.

13. רשב"ם דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק ב

+ זהו אמיתת הדבר שמתחיל לספר כי לא עיכבו בדרך לבד אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע, ומיד היו מזומנים ליכנס לארץ ישראל באותו הדרך שהלכו מרגלים כמו שאמר להם משה עלו זה בנגב ועליתם את ההר וכמו האמור בסוף הפרשה וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר וגו' ויעפילו לעלות אל ראש ההר וגו' וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום וגו' וגם לפנינו ותזדו ותעלו ההרה כל אילו הפסוקים מוכיחים כי מיד אילמלא חטאו במרגלים קרובים היו ליכנס לארץ ישראל מיד מקדש ברנע הוא מדבר פארן (ו) כשנסעו מחרב בשנה שנייה בעשרים בחדש כמו שכתו' בפר' בהעלותך ויסעו מהר י"י דרך שלשת ימים, ולמעלה כת' בתחלת הפרשה ויהי בשנה השנית, וכת' בתריה ויסעו בני ישראל למסעיהם על פי י"י ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן, ואחר כך הולך ומספר האיך באו למדבר פארן שבתוך כך ויהי העם כמתאווננים והתאוו תאוה שעל כך (שם) נקרא שם המקום קברות התאוה ומשם באו לחצרות ושם נצטרעה מרים ונשתהו שם שבעת ימים, ואחר נסעו העם [מ]חצרות עד שבאו ויחנו במדבר פארן וזהו וישכן הענן במדבר פארן שאמ' למעלה וזהו אחד עשר יום מתרב שהיו הולכין דרך הר שעיר, שלשה ימים שהלכו, כמו שכתו' ויסעו מהר י"י דרך שלשת ימים ו(ב) שבעת ימים שלא נסעו עד האסף מרים הרי עשרה וביום אחד עשר יום נסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן הוא קדש ברנע שמשם נשתלחו המרגלים כמו שכתוב וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן אל מדבר פארן

קדשה וגו'. וגרם העון ונגזרה גזירה להשלמת עכבתם ארבעים שנה כמו שכת' לפנינו והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמונה שנה עד תום כל הדור וגו'. ומה שכ' ונסב את הר שעיר ימים רבים, זה היה לאחר שנסעו מקדש עד שבאו להר ההר על גבול ארץ אדום בשנת הארבעים. כל זה פירשתי אני הצעיר פירוש כתב ידו של רבינו, כי ר' אליעזר מבליינצי העמידני על האמת. ועתה אשוב לפירוש רבינו שמואל זצ"ל וכן הורה לי הרב+.

14. רבינו מיוחס דברים (פרשת דברים) פרק ב פסוק ג

סב את ההר הזה. לפי שהיו הולכ' ובאין ומטרפין ואינן הולכין בישרה, ומיכאן ואילך ניתנה להם רשות להלך בישרה. רב לכם. די לכם, הרבה זמן נתאחרתם וכבר נשלם הזמן של גזירה. פנו לכם צפונה. החזירו פניכם כלפי צפון להלן מדרום לצפו' במזרחה של ארץ בדרך ישרה.

15. העמק דבר דברים (פרשת דברים) פרק ב

(ג) פנו לכם צפונה. לפי הפשט קשה שהרי עוד לא הגיעה השעה להלוך לצד צפון ממקום שעומדים אז בהר שעיר, אלא היה להם ללכת למזרח, וכשיגיעו למדבר מואב משם יפנו צפונה, ועל כרחך צריך לפרש לפי הפשט דהכי קאמר באשר עליכם לפנות לצפון לצד ארץ ישראל, וא"כ מוכרחים אתם לצאת מגבול אחיכם בני עשו. אבל חז"ל ברבה העמיקו לדרוש מזה הלשון כונה אחרת, אמר להם אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו, הוי פנו לכם צפונה, א"כ דרשו לרמז על הר הזה זו גלות אדום, ע"ש עוד. ובזה מדויק עוד הא דכתיב (ד) ואת העם צו לאמר אתם וגו'. דלמה לא כתיב זה מקודם, צו את העם לאמר פנו לכם וגו', אלא לפי הדרש הוא נכון, דפנו לכם הוא רמז לדורות המאוחרים, ולפי הפשט הוא משום דזה תלוי בארון ובמשה, והעם נגרר אחריהם:

אתם עברים בגבול אחיכם. האף שגם עד כה עברו בצד שעיר, מ"מ לא היו עוד בגבול ממש, ועתה הנכם מוכרחים לעבור דרך ארצם ממש, מש"ה ייראו מכם, שמא בדעתכם לעבור לצפון לרוחב הארץ לארץ ישראל בעל כרחם, וגם יהיה המון רבה, ושמא יתגרה מי מכם אתם:

הישיבים בשעיר. דייק הקדוש ברוך הוא דוקא אלו נקראים אחיכם, אבל עמלק ותימן ועוד הרבה ארצות שנתיישבו מבני עשו, אין להם דין אדום ולא נקראו אחים, שהרי כבר כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק, אך יושבי שעיר חלקו נחלת אברהם אבינו בתוך ישראל, מש"ה נקראו אחים לישראל, ורק עליהם בא האזהרה [כ"ג ח'] לא תתעב אדומי כי אחיך הוא:

ונשמרתם מאד. שלא תגרמו להם דבר שיהיו יראים, וכבר ביארנו בפ' חקת [כ' י"ד] דמש"ה שלח משה מלאכים למלך אדום שיניחנו לעבור בו, כדי שיהי' מבין מזה שאין לו לירא מישראל: